

ΜΙΑ ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ

Έφθασε πρόσφατα στα χέρια μου ένα φυλλάδιο από τη Γαλλία, που έχει εκδοθεί από το Αρχαιολογικό Κέντρο της Chartres και έχει τίτλο «Chartres Archeologie Urbaine 1985».

Σ' αυτό εκτίθενται οι εμπειρίες που αποκόμισαν Γάλλοι συνάδελφοι, από την ανάγκη ανασκαφής, μελέτης, προστασίας και ανάδειξης μιας αρχαίας πόλης, που βρίσκεται κάτω από μια σύγχρονη, καθώς και οι προσπάθειες που γίνονται για να θρεθούν τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων.

Χιλιάδες άνθρωποι στην Ελλάδα, όλοι εμείς που δουλεύουμε στην Αρχαιολογική Υπηρεσία, αλλά και τόσοι ιδιώτες, αντιμετωπίζουμε καθημερινά ανάλογες καταστάσεις και γνωρίζουμε από πρώτο χέρι τις επιπτώσεις τους. Θα ήταν χρήσιμο, πιστεύουμε, να παρουσιασθεί αυτή η εμπειρία της Chartres, πράγμα που ίσως θα μπορούσε να δώσει ιδέες σ' όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς. (Πολιτική ηγεσία Υπουργείου Πολιτισμού, Σύλλογοι εργαζομένων σ' αυτό, Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Πανεπιστήμια και Σύλλογοι φοιτητών, Υπουργείο Νέας Γενιάς, κ.λ.π.).

Μεταξία Τομπούλου

Επιμελήτρια Αρχαιοτήτων

Σκοπός της συστηματικής αρχαιολογικής έρευνας στη Chartres ήταν να αποκαλυφθούν τα στοιχεία της πολεοδομικής οργάνωσης της κατά την Γαλλο-Ρωμαϊκή περίοδο και ειδικότερα τους δυο πρώτους αιώνες μετά Χριστόν. Μεταφράζω από το φυλλάδιο:

«Για να δοθεί αυτή η γνώση στο κοινό, πρέπει πρώτα να κατακτηθεί. Είναι απλό, δεν κοστίζει ακριβά και αποδίδει πολύ. Είναι απλό! Αρκεί να ανασκαφούν στρώματα χώματος, να σημειωθούν χιλιάδες δεδομένων, να δοθεί φωνή στους υλικούς μαρτυρές, που είναι πάντα αποσπασματικοί και συχνά οριστικά θουθοί.

Δεν είναι ακριβό! Ας μην υπερβάλλουμε. Όμως είναι πό φθινό από λίγα λεπτά διαφήμισης στην τηλεόραση. Η ανασκαφή 100 τετραγωνικών μέτρων για τρία χρόνια κοστίζει περίπου 200.000 φράγκα. Οι σημερινές επιχορηγήσεις, (Κράτος, Πόλη, ιδιώτες) απέχουν πολύ από το να επαρκούν. Και αποδίδει πολύ! Και πάλι ως μην υπερβάλλουμε. Αλλά, για λογαριασμό το κόστος σπουδαίως αμνησθείς. ή το θέμα του ταμείου πάνω στην ατομική μνήμη». Έτσι, από την πρώτη σελίδα του φυλλαδίου, καθορίζονται, με απλά λόγια, οι πολιτικές επιλογές των υπευθύνων: Διατήρηση των μνημείων, μελέτη, ανάδειξη τους, σύνδεση με την ιστορική μνήμη και απόδοση στους τους φορείς αυτής της μνήμης. Καταδεικνύεται ακόμα ότι μερικά από τα εμπόδια, που θεωρούνται καταρχήν ανυπέρβλητα, όπως το οικονομικό, είναι, σ' ένα μεγάλο βαθμό τους, ψευδοπροβλήματα.

Οι ανασκαφές άρχισαν το 1982. Μέσα στα δυο επόμενα χρόνια προέβλεπεται η δημο-

σίευσή τους. Φέτος οργανώθηκε μια έκθεση με θέμα «to Autricium υπό την Chartres» που την επισκέφθηκαν 3.000 άτομα. Δηλαδή, για να αποφύγουμε τα μεγάλα λόγια, 3.000 άνθρωποι ενδιαφέρθηκαν να δουν τι κάνουν τέλος πάντων αυτοί οι αρχαιολόγοι. Αλλά, κι εκείνοι, από τη μεριά τους, θεώρησαν δεδομένο ότι η δουλειά τους ενδιαφέρει τους κατοίκους και τους επισκέπτες της πόλης, και τους την παρουσιάζουν. Η έκθεση αυτή περιλάμβανε II πίνακες².

Στις επόμενες πέντε σελίδες του φυλλαδίου δίνονται μερικά στοιχεία για τη Γαλλο-Ρωμαϊκή αρχιτεκτονική, παρουσιάζονται σχέδια και μακέτες των κτισμάτων που αποκαλύφθηκαν, και στη συνέχεια, κάτω από τον τίτλο «Μικρές αρχαιολογικές ειδήσεις» προσφέρονται μερικές πληροφορίες.³ Παρουσιάζεται ακόμα ένα εξαιρετικά σπάνιο ρωμαϊκό χάλκινο αγγείο, το οποίο η συντήρηση κόστισε 15.000 φράγκα και πληρώθηκε από τον Οργανισμό για την Ανάπτυξη της Αρχαιολογίας της πόλης της Chartres, (A.D.A.U.C.) χωρίς επιχορήγηση από το Υπουργείο Πολιτισμού. Τέλος, δίνονται πληροφορίες για το πρόγραμμα του 1985, που αφορά τόσο σε νέες ανασκαφές, όσο και στην καταγραφή, ταξινόμηση, συντήρηση των ευρημάτων του 1984, και την προετοιμασία της δημοσίευσής, που προβλέπεται για το πρώτο εξάμηνο του 1986.

Αλλά το φυλλάδιο δεν τελειώνει εδώ. Περιέχει και κάτι άλλο, που θα μπορούσε να μας ενδιαφέρει άμεσα. Συγκεκριμένα παρουσιάζει το πρόγραμμα «Πολιτιστική Κληρονομιά και Αρχαιολογία» (Ιούλιος 1985), που καταρτίζεται από τους υπευθύνους του Οργανισμού για την Ανάπτυξη της Αρχαιολογίας της Chartres σε συνεργασία με την Περιφερειακή Διεύθυνση Νεότητας και Αθλητισμού. Έχει διάρκεια ένα μήνα και σ' αυτό καλούνται να λάβουν μέρος δώδεκα νέοι 16-18 ετών, από την πόλη και την περιοχή. Μεταφράζω από το φυλλάδιο:

«Πρόκειται για μια μαθητική μύηση στην αρχαιολογία, που περιλαμβάνει και συγγραφικές δραστηριότητες, ώστε να επηρεαστεί μια πιο γενική προέγερση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η επισημονική και τεχνική ευθύνη αναλαμβάνεται από την Ομάδα Ερευνητών Αρχαιολογίας της πόλης της Chartres (G.R.A.U.) Ένας δάσκαλος θα είναι υπεύθυνος εξόλλου για την καθημερινή ζωή της ομάδας, σε συνεργασία με τους αρχαιολόγους.

Πρακτική οργάνωση, Διάρκεια: 1-4 εβδομάδες, Διαμονή: Σε σκήνες, στο δημοτικό κάμπινγκ.

Φορητό: Το μεσημέρι στην καντίνα, το βράδυ στο κάμπινγκ. Οικονομικές συνθήκες: 250 φράγκα την εβδομάδα, το άτομο, για έξοδα τροφής και εδάφους. (Διανυκτώματα υποτροφιών). Σημειώση: Οι νέοι να φέρουν ποδήλατο, υνόνασκα και, αν είναι δυνατόν, μια οχημάτιο.

Θέματα:

— Τα πρώην είναι αφιερωμένα στην ανασκαφή.

— Δύο απογευματινά αφιερώνονται στην εξοικείωση με τα ευρήματα: πλούσιο και μαρμαρόμο, διαλέξεις και συζητήσεις για τα προβλήματα ταύτησ, μεταχείρισης

των αρχαίων κ.λ.π.

— Ένα απόγευμα αφιερώνεται σε δραστηριότητες σχετικές με την αρχαιολογία: επισκέψεις της Chartres και της περιοχής, επίσκεψη του καθεδρικού ναού και της πόλης, κ.λ.π.

— Δύο απευθύματα θα καθορισθούν να διαδίδονται της ομάδας (Συζητήσεις - εισηγήσεις για παράδειγμα, ή ξεκούραση).

— Το Θαξαστοκόμιο είναι ελεύθερο, με την ευθύνη του αρχηγού της ομάδας. Εκτός όμως απ' αυτό το πρόγραμμα, λειτουργεί, σε διαρκή βάση, από το Μάρτιο του 1982 μέχρι, ένα άλλο, ανάλογο, που προοιχείται εθελοντική προσφορά εργασιών στις ανασκαφές για νέους άνω των 18, στους οποίους παρέχεται τροφή και κατοικία. Το ωράριο της εργασίας τους είναι 9-13 και 14,30-18,30, κάθε μέρα, από τη Δευτέρα ως την Παρασκευή. Το Σάββατο πρωί είναι αφιερωμένο στο πλύσιμο και το μαρκάρισμα των ευρημάτων και το απόγευμα, από τις 14,30 ως τις 17,30 σε συζητήσεις - διαλέξεις γύρω από τα αρχαιολογικά προβλήματα.

Αυτά στη Γαλλία.

Και στη χώρα μας μοιάιν πολλοί, κατά καιρούς, για τα προβλήματα ανάδειξης και προστασίας των μνημείων και για την απόδοσή τους στο κοινό, μέσα από διαδικασίες που θα έπαιναν στο να καταργήσουν τον τόνο γύρω απ' όλους μας σημερινή αντιμετώπιση, που κυμαίνεται από την αδιαφορία ως την ανοική εχθρότητα⁴. Φυσικά δεν επιβιώνει να «κοιμούνται γλάσκας», αλλά, κάποιες σκέψεις, κάποια ερωτήματα, γεννιούνται αυτόματα από την επαφή με την γαλλική εμπειρία:

— Γιατί στην Ελλάδα δεν έχουμε ακόμα καταρθείσει να εντάξουμε τις φυσικές ανασκαφές στις σύγχρονες πύλες σε ένα οργανωμένο πλαίσιο θεσμικό και επιστημονικό, που θα μας επέτρεπε συνολικές απόψεις και συμπεράσματα σχετικά με την αρχαία πολεοδομική οργάνωση;

— Γιατί δεν μας χρηματοδοτούν εκθέσεις και φυλλάδια ανάλογα μ' αυτά της Chartres; Είναι θέσια ότι πολλοί από τους κατοίκους διαφόρων περιοχών της Ελλάδας θα ενδιαφέρονταν για μια τέτοια προσπάθεια, που θα τους βοηθούσε να πλησιάσουν τη δουλειά των αρχαιολόγων και, μέσα απ' αυτήν, να γνωρίσουν τα μνημεία του τόπου τους και τη σημασία που έχουν για τη σημερινή ζωή.

— Γιατί επιτέλους δεν θεσμοθετούμετα πολυεπιστημονικές ομάδες για τη μελέτη και την ανάδειξη συγκεκριμένων περιοχών; Τα Αρχαιολογικά Ινστιτούτα, που υπάρχουν μέχρι σήμερα μόνο στα χωριά, αν και θεωρητικά απασιλόγιο μερικούς αρχαιολόγους, που εργάζονται συνήθως στις Εφορείες, θα μπορούσαν να εξελιχθούν σε ανάλογα κέντρα. Ποσοί από τους Έλληνες αρχαιολόγους έχουν σήμερα τη δυνατότητα να ανήκουν σε οργανωμένες ομάδες με συγκεκριμένα ερευνητικά προγράμματα και το χειρότερο, ποσοί από τους αρχαιολόγους της Υπηρεσίας.

— Γιατί έχουμε αν οι συνάδελφοί μας στη Γαλλία είναι επίσης υποχρεωμένοι να δουλεύουν για την προστασία των μνημείων με εργαλεία ένα νόμο που έχει ήδη αποκτήσει ιστορική οβία (σαν το δικό μας Κ.Ν. 5351/1932) ούτε αν είναι κατοχυρωμένοι και ζουν καταστάσεις μείζονος τεχνικών ανταγωνισμών. Ομοσήποτε θα ήταν πολύ

ενδιαφέρον να τα μοιζάναμε όλα αυτά Όμως δουλεύουν σε ομάδες. Και δούλουν τη δουλειά τους στο κοινό. Και σφερόμενοι κάποια Σάββατα για να συζητήσουν για αρχαιολογία με τους νέους που δουλεύουν στην ανασκαφή.

Μήπως όμως ήρθε και στη χώρα μας η ώρα για μερικά ανοιγματα των αρχαιολόγων προς το κοινό; Για συνεργασίες με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, που, και χρήματα διαθέτει και νομικές δυνατότητες, και διαθέτουν, και άνθρωποι, που χρειάζονται μόνο γνώση, ενθέρμωση για να κινητοποιηθούν βετικά;

Μήπως το Υπουργείο Νέας Γενιάς θα έπρεπε να συνεργασθεί μαζί μας και να εντοχθεί η χειροποίητη γνωριμία με το πολιτιστικό παρελθόν του τόπου, μέσα από τη συμμετοχή σε ανασκαφικές έρευνες, στα προγράμματα κοινωνικού τουρισμού; Αυτό θα ήταν ένα ενδιαφέρον πείραμα, που θα μπορούσε να βοηθήσει να δημιουργηθούν μερικές ομάδες νέων ανθρώπων με κατονήση για την ανάγκη και τα προβλήματα προστασίας των μνημείων, αφού θα τα είχαν γνωρίσει από πρώτο χέρι.

Ίσως αυτό δεν θα άλλαζε τον κόσμο, αλλά από κάποιο πρέπει να ξεκινήσουμε.

Φέτος στη Σπείδα, ξεκινάμε μια ανάλογη πρωτοβουλία, σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση: μια ομάδα είκοσι νέων από τη Γαλλία, θα έρθει τον Αύγουστο, θα φιλοενηθεί από το Δήμο για ένα μήνα και θα λάβει μέρος σε ανασκαφή. Επίσης θα παρακολουθήσει ένα σύνολο εκδηλώσεων, με σκοπό τη γνωριμία τους με τα μνημεία του τόπου και τη σύγχρονη ζωή. Βέβαια, πρόκειται για ένα πρόγραμμα, που, παρόλο που έχει απαιτήσει πολλή και προσεκτική δουλειά ενός χρόνου, στήριχσε σε ένα μεγάλο μέρος του στην εθελοντική προσφορά ανθρώπων που πιστεύουν στο σκοπό τους. Οι οργανωτικές του ευχόμεστε να αποτελέσουν ερέθισμα για παραπέρα ανάπτυξη ανάλογων πρωτοβουλιών.

Σημειώσεις

1. Για περισσότερες πληροφορίες μπορεί κανείς να απευθυνθεί στην παρακάτω διεύθυνση: Centre Archéologique de Chartres 12, Rue du Cardinal Pie 28000 Chartres
2. Μεταφράζω από το φυλλάδιο: α. Αρχές του πρώτου αιώνα μ.Χ.: Ο Βερκυκωτήρι έχει πεθάνει εδώ και περίπου πενήντα χρόνια. Κατασκευάζεται ένα δρομικό. Η χρονολογία της κατασκευής του μένει ασαφής, με προσέγγιση μερικιών δεκαετιών.
- β. Μέσα του του αιώνα μ.Χ.: Κτίζονται οι πρώτες κατασκευές στις δυο πλευρές του δρόμου.
- γ. Τέλος του του αιώνα μ.Χ.: Τα κτίσματα γκρεμίζονται μέχρι τα θεμέλια και νέες κατασκευές κτίζονται. Οι τοίχοι είναι ογκώδεις και πιθανώς στήριξαν ένα ή περισσότερους ορόφους. Τα δωμάτια είναι ευρύχωρα (70 τετρ. μ.). Τα εργατήρια είναι μεταλλουργού και ενός λιθοδόου εγκαθίστανται, και, πιθανώς, χρησιμοποιούν στο πλαίσιο της κατασκευής του κτιρίου και της εσωτερικής του διεύθετησης.
- δ. Έτος του 3ου αιώνα μ.Χ.: Μετά από δια-

δοχικές επιδιορθώσεις, το κτίριο γκρεμίζεται και εγκαταλείπεται. ε. Μεσαίωνα: Ένα κενό 1.000 ετών, στο χρόνο και στο χώρο. Η θέση αυτή καταλαμβάνεται πιθανώς από κήπους ή καλλιέργειες.

στ. Σύγχρονη εποχή: Ένα κτίριο κτίζεται στο χώρο αυτό.

ζ. 1981: Η πύκνωση των αστικών κατασκευών επιταχύνεται. Το Εθνικό Ταμείο Συντεροδοτήσης Οικοδόμων προγραμματίζει την κατασκευή ενός κτιρίου. η. 1982: Οι αρχαιολόγοι αρχίζουν τις επιθετικές τους στο χώρο. Έξι μέτρα στρωματογραφίας, χιλιάδες στρώματα χώματος και όστρακα έχουν διατηρηθεί κάτω από την επιφάνεια. Τι ευτυχία!

θ. 1983: Οι εργασίες κατασκευής του σύγχρονου κτιρίου πρέπει να αρχίσουν, αλλά η ανασκαφή πολύ απέχει από την ολοκλήρωση της. Οι αρχαιολόγοι κρατάνε το μυστήρι ανάμεσα στα δόντια και οι εργολάβοι τραβάνε τα μολύβια τους. Φυσικά, ο σύλτοπος διαπραγματεύονται, υποχωρούν. Μια προστατευτική κατασκευή κτίζεται, που επτρέπει το συμβιβασμό ανάμεσα στη μερική προστασία των αρχαιολογικών στρωμάτων και της ανάγκης του κτιρίου. Το Υπουργείο Πολιτισμού, μετά από μακρές συζητήσεις και διαπραγματεύσεις, δίνει 45.000 φράγκα. Η Πόλη προσφέρει άλλες 20.000.

ι. 1985: Οι αρχαιολόγοι μελετούν τα δεδομένα της ανασκαφής, ταξινομούν, ταυτίζουν ερμηνεύουν. Ποιά ήταν η κύρια λειτουργία του κτιρίου; Ποτέ ακριβώς κτίθηκε και ποτέ κατατράπηκε; Υπήρχε εργαστήριο παραγωγή οπλόν; Υπήρχε εργαστήριο που θρικούσε στοδιακά τις απαντήσεις τους.

ια. Έτος 2250: Το κτίριο γκρεμίζεται. Ο Δήμος αναλαμβάνει μια μεγάλη πολεοδομική επιχείρηση, με σκοπό τη δημιουργία κήπων στο τμήμα που είναι πολεοδομικά κορεσμένο. Το Αρχαιολογικό Κέντρο της Chartres παίρνει την κυριότητα του οικοπέδου. Οκτώ μέτρα στρωματογραφίας, χιλιάδες στρώματα χώματος και όστρακα έχουν διατηρηθεί μέσα στη γη. Τι ευτυχία! Στην ετήσια αναφορά των εργασιών τους σε Δίονυσος και Βιντεντότιανη - οι ερευνητικές σημειώσεις - η εργασία των προκάτων ικανοποιείται για την εποχή. Λίγες τρίλες βρέθηκαν στο στρώμα 12423, χρονολογούμενες πιθανώς στο 1983. Οι τρίλες αυτές φαίνεται πως ανήκουν σε ερρολόθιο.

Na λοιπόν που οι συνάδελφοί μου δεν φαίνεται να ταχίζονται από συμπλεγμένα σοσφοροφάνεια.

3. Όπως π.χ. για την άφιξη μιας αρχαιολογίας, που προσετήθηκε στην ομάδα, τη δημοσίευση στοιχείων για την ανασκαφή από το περιοδικό του Ιcosmos, τη μεταφορά της έκθεσης «Aulitium υπό την Chartres» στις άλλες πύλες και Μουσεία αναγεννηθείς νέων ανασκαφών, και πληροφορίες για τα αποτελέσματα μιας μηχανητομητικής έρευνας, κατά τη διάρκεια της οποίας βρέθηκε μια θύρα ξεχωρισμένη από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κ.λ.π.

4. Πολύ ενδιαφέρονσος ήταν η σχετική προβλητική που παρουσιάσθηκε στο συνέδριο που οργάνωσε ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, το Μάρτιο του 1984. Βλ. και Ο. Γκράτζος, Αρχαιολογικός Νόμος του 1932. Το απαρχαιωμένο όργανο προστασίας των μνημείων. Περιοδικό ANTI, τεύχος 295, 19 Ιουλίου 1985.